

[Activité humaine contre travail]

OL.TU.4 İŞE KARŞI İNSANSAL ETKİNLİK

"Söz konusu olan işi [emeği]
özgürleştirmek değil, ama onu
ortadan kaldırmaktır."

K Marx

İş Kelimesi, "İnsansal Etkinlik" Yerine Kullanılan Burjuva Bir Adlandırmadır

Burjuva toplumun tüm alanları gibi dil de sermaye tarafından belirlenmiştir. Dil asıl olarak egemen sınıfın dili, burjuva dildir. Bunu iletişim kurmada bile kendini gösteren burjuva ideolojinin üstünlüğü olarak tanımlayabiliriz. Burjuva dili, burjuvazinin sınıf hakimiyetinin sürdürülmesine azamî kolaylığı sunan imlerin yardımıyla yapılan sözsel karşılıklı bir ilişkidir. Böylece egemen iletişim biçimi, sınırlarını geniş ölçüde bize dayatır, kabul ettirir. Yalnızca insanî ilişkilerin yeni bir anlayışı üzerinde temellenebilecek bir dili bugün için, daha bugünden keşfetmek söz konusu olamayacağından, sonuçta sözcüklerin aldatıcılıklarını ortaya çıkartmak ve – kavramların kendilerini tanımlamalarıyla aynı biçimde – onları sürekli olarak yeniden tanımlamak zorundayız.

"İş" sözcüğü, insan bilincini toptan çarpıtmanın kusursuz bir örneğidir. İnsan her zaman yaşamsal etkinliği (yaşam eğer etkinlik değilse, başka ne olabilir ?) yoluyla belirlenmiş, kendini ifade etmiş, kendini anlamış olduğu halde, insanın gerçekleşmesinin yalnızca bu yaşamsal etkinliğin (nesnelerin, fikirlerin vs. yaratılması) gerçekleştirilmesinden geçiyor olmasına karşın... metâ sistemi bu etkinliği "iş" biçimi içine kapatacaktır. Sermaye de bu biçimi, ücretli görünümü altında gezegenimizin hakim ilişkisi haline getirerek evrenselleştirecektir. Böylece bugün, insanların çok büyük çoğunluğunun yegâne **yaşam** [hayatta kalabilme] imkânı, proletarya için var olmanın tek yolu olduğundan, "iş" biçimi de insanın merkezî yaşamsal etkinliğine, her şeyin etrafında döndüğü ve tüm dünyayı kapsayan bir etkinliğe dönüşür. İş insanın **asıl** etkinliğine, en önemli etkinliğe dönüşmüş olduğundan, burjuvazi de bize insanın **özünün** iş olduğu masalını anlatır.

Gerçekte insanların çoğunluğu için iş, fiilen etkinliklerinin tamamına dönüşmüş olduğundan, insanî etkinliğin yalnızca çok özel bir biçimini adlandıran "iş" sözcüğü¹, kulaklarımıza "etkinlik" sözcüğünün tastamam eşanlamlısı olarak işte böyle yansır ! Bundan dolayı da "bir şeyler yapmak", "bir işte çalışmak" anlamına gelir ; ve "faal olmak" da, "işçi olmak" yani iyi bir verim sağlamak gibi anlaşılır. Burjuva dilinin riyakârlığı ve utanmazlığı, – sanki paranın arkasında artı-değerin (kapitalistlerin zenginleşmesinin tek kaynağı) kendilerinden sökülüp alınmış olanların kolları, teri ve kanı yokmuş gibi, kendiliğinden üreyen erselik bir zenginlik imgesi – "parayı çalıştırmak" gibi ifadelerde doruğuna ulaşır !

O halde "iş"ten söz edildiğinde, bu terimin kullanımının metâ üretimi sistemine ayrılmazcasına bağlı olan insansal faaliyetin bir ulamını, iyice belirli bir üretim biçimini tanımlıyor olduğunu anlamak gerekir ; insana, yaşamının tezahürüne ve yaşamına dair sahip olduğu bilince **yabancı** bir etkinlik olan insanî etkinliğin üretimi gibi anlamak gerekir işi ; işçi durumuna **indirgenmiş** insan olarak anlamak gerekir.

"İş, Pratik İnsan Etkinliğinin Yabancılaştırılması Edimidir."

(K. Marx, "1844 Elyazmaları")

İş, yabancılaşma çerçevesindeki insanî etkinliğin bir ifadesinden, onu varlığından yoksunlaştırma, yaşamın **dışsallaştırılması**² olarak yaşamın tezahürünün bir ifadesinden başka bir şey değildir. Emegın [işin] yabancılaşmış niteliği, her şeyden önce **yaratılmış** nesne (onu yaratan işçiye ait olmaktan çıkmış olan bu nesne) yoluyla ve değişik biçimlerde görünür. İnsansal üretimin sonucunun insanın bir kesinlemesi ve kendi insanî varlığının bir diğeri tarafından tanınmasının aracı olarak belirlenmiş olması gerektiği halde, iş, insanı ürününe (ona karşı koyan, onu engelleyen ürününe) yabancı kılar. İşçinin yarattığı nesne elinden geri alınmıştır. İş gücünü satmaya zorlanan işçi, yaşamını [varlığını] ürettiği nesneye koyar ve bu yaşam [yaşamının bir parçası olarak ürettiği bu nesne] artık ona ait değildir. Bir proleter için emegın [işin] dışsallaşması, kendisine tamamen yabancı olan bir metâyı üretmek amacıyla iş gücünü satma zorunluluğudur tam da. İşçi, çalışmasının sonucundan [ürününden] hiçbir doyum alamaz. Yarattığı nesnenin onun için doğrudan bir yararı da olsa, o bundan yararlanamaz ; yaptığı şey ondan koparılıp alınır... zira bu ürün metâ ekonomisinin yasalarına tâbidir. Klimasız, havalandırmasız 35°C'deki atölyelerde çalışan işçilerin, çalıştıkları firmanın "*bilmem ne marka bir klima cihazınız varsa, yaz sıcakları çalışma gücünüzü zayıflatamaz*" sloganıyla satılan klima cihazlarını da ürettiğini öğrendiklerinde... durumun saçmalığı, bazen, tüm korkunç boyutlarıyla görülür.

Lâkin proleter sadece etkinliğinin nesnesine yabancı kılınmamış, bizzat bu etkinliğine de yabancılaşmıştır. Üretici etkinliği de, özgür bir etkinlik olarak, kendine ait değildir ; iş işçinin dışında kalandır [dışsal olandır], ama kapitalist sistemde geçim araçlarına sahip olabilmeye izin veren tek etkinlik olduğundan, yaşamak için, sisteme boyun eğmek zorundadır. Yani iş özellikle özgür olmayan bir etkinliktir ve ancak zorla, zorakî yapılabilir.

«İşin yabancı niteliği, fizik ya da diğeri zorlamalar ortadan kalkar kalkmaz, çalışmadan vebadan kaçır gibi kaçılması olgusunda açıkça görünür.» (K. Marx, "1844 Elyazmaları", "Yabancılaşmış Emek" bölümü)

Yani işçi çalışarak kendi varlığını kanıtlamış olmaz, ama kendini yadsımış olur. Tıpkı yaşamını ürettiği nesneye koyması ve onun elinden alınması gibi, varlığını da bu nesnenin üretim etkinliğine terk eder.

«O halde eğer emegın ürünü bir yabancılaşmaysa, üretimin kendisi de oluş halindeki yabancılaşma, etkinliğin geri alınması, geri alınma etkinliği olması gerekir. Emek [iş] nesnesinin yabancılaşması, bizzat emegın etkinliği içinde yabancılaşmanın, dışsallaşmanın özetidir yalnızca.» (K. Marx, a.g.e., aynı bölüm)

Kısaca iş, kapitalist sistemdeki bu üretim eylemi, işçi için isteksizlik olarak etkinliğe, güçsüzlük olarak güce ; bu saçma faaliyetin her günkü sekiz saati insanın özüne ve aklına

karşıtlığa, aykırılığa ; ve nesnenin yabancılaşmasının daha bir üst düzeyi olarak kendine yabancılaşmaya dönüşür.

Kendinin yitimi, nesnenin yitimi ve de [böylece] **diğerinin yitimi**. Yabancılaşmış emek [iş] insanı türüne yabancı kılar.³ Bireysel yaşamı türsel yaşamdan ayırır. İnsanı, doğrudan doğruya yaşamsal etkinliğiyle özdeşleşen hayvandan ayırt eder : "O [hayvan] *bu etkinliktir. İnsan bizzat yaşamsal etkinliğini, bilincinin ve istencinin konusu [nesnesi] yapar.*" (K. Marx, a.g.e., aynı bölüm) Metâ üretimi sisteminde yabancılaşmış emeğe dönüşen insanın yaşamsal etkinliği, işçinin bilinçli yaşamsal etkinliğinden basit bir geçim aracı, var olmanın bir **aracı** yapmak zorunda kaldığı ölçüde, ilişki tersine döner. Bu bilinçli yaşamsal faaliyetin, insanların kendi aralarında birbirlerini tanımaları olarak faal türsel yaşam olan bu üretimin, içinde insanın kendini seyredebileceği, kendini tanıyabileceği nesnel bir dünyanın insan tarafından hazırlanması olarak insanın bir dışavurumu olması gerektiği halde, yabancılaşmış iş insanın yaşamsal faaliyetini basit bir zenginlik üretimine indirger ; insan etkinliğinden basit bir geçinme aracı oluşturur. Sermaye egemenliği altında insana hakim olan iştir, ama tersi değil !

«Kısaca yabancılaşma [dışsallaşma] yüzünden insanın türüne ilişkin sahip olduğu bilinç, türsel yaşamın onun için bir araç durumuna geleceği bir biçimde değişir.» (K. Marx, a.g.e., aynı bölüm)

İş insanı bizzat kendisine, türsel varlığına ve böylece diğerine yani karşısındaki insana yabancı kılar.

«İnsanın kendi işiyle, emeğinin ürünüyle ve bizzat kendisiyle ilişkisinde doğru olan, diğer insanla olan ilişkisi için olduğu gibi, bu diğerinin çalışmasıyla ve onun emeğinin ürünüyle olan ilişkisi için de doğrudur.

Genel bir biçimde türsel varlığının insana yabancı kılınmış olduğu önermesi, insanın diğerine yabancı kılınmış olması gibi, her ikisinin de insansal öze yabancı kılınmış oldukları anlamına gelir.» (K. Marx, a.g.e., aynı bölüm)

İnsan türünün bu bilinci, türün ve diğerinin bilinci, sermaye altında yok edilmiştir. Sınıf dayanışmasının çeşitli tezahüratları, kendi çıkarlarının topluluğun çıkarlarından geçtiğini anlayan insandaki, ihtiyaçlarının ve isteklerinin memnun edilmesinin kollektif varlığın yaralanmasından geçtiğini anlayan insansal varlıktaki tür bilincinin belirtisi ve başlangıcıdır.

İşin Ortadan Kaldırılması, Proletaryanın Kurtuluşu Siyasî Biçimi Altında İfade Edilir

İş tarafından yabancılaştırılmış insansal varlığın artık nasıl kendi başına buyruk olmadığını gördük. Ama eğer kendi başına buyruk değilse, bu durumda bir başkasına ait olmalıdır. Eğer insanî etkinlik işçi için bir sıkıntıya dönüşmüşse, bu zorunlu olarak bir başkasının memnuniyeti demektir. Yabancılaşmış iş yoluyla insan yalnızca üretimi ve ürünüyle yabancı [dışsal] bir ilişki yaratmaz, üstelik üretmeyenin hakimiyetine (ürünü, üretici etkinliği ve bizzat kendisi üzerindeki bir hakimiyete) de yol açar.

Eğer hakim sınıfın çıkarları değilse, insanî etkinliğin yabancılaşmış, dışsallaşmış "iş" biçimi içinde hapsedilmiş olarak kalmasını bugün artık hiçbir şey haklı gösteremez ; burjuvazinin egemenliğinden sağladığı kâr, onun kendi bencil çıkarlarından daha ötesini görmesini engelliyor. Dışsallaşmış emekten [işten] insanı kurtaracak olan toplumsal sınıf, ancak onun [işin] kötü etkilerine maruz kalan sınıf olabilir ; insanın evrensel kurtuluşu proletaryanın kurtuluşuna bağlıdır, zira bu sınıf üretim (içinde **her şeyin** kölelik olduğu üretim) ilişkisi içinde yoğunlaşır, toplanır.

«İyi ama alman kurtuluşunun bu olumlu imkânını nerede bulmalı ?

Cevap : tüm düzenlerin yok oluşunun bir düzeni olan ; evrensel acılarıyla evrensel nitelik taşıyan bir tabaka olan ; kendisine yönelik özel bir haksızlığın yapılmadığı, ama mutlak bir haksızlık yapıldığı için özel bir hak istemeyen ; tarihsel bir sığata değil, ama insanî bir niteliğe uygun olan ; bütün sonuçlara karşı tek yanlı bir karşıtlık içinde olmayan, ama devletin biçiminin önvarsayımlarıyla [öngerektirimleriyle] toptan karşıtlık içinde olan , nihayet bütün diğer tabakalar kurtulmaksızın ve bu yüzden onları kurtarmaksızın kendini de kurtaramayacak olan ; tek kelimeyle insanın toptan kaybı ve ancak insanın geri kazanılmasıyla bizzat kendini yeniden keşfedecek bir tabaka olan ; sivil [burjuva] toplumun bir sınıfı olmaması gereken sivil toplumun bir sınıfının, köklü zincirlere vurulmuş bir sınıfın oluşumunda. [Sivil] toplumun bu yok oluşu, özel bir durum [sınıf] sıfatıyla proletaryadır.» (K. Marx, "Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisine Giriş")

O halde insanlığı işten kurtarmak ve insanla doğa, insanla insan, bireyle tür, insanın etkinliğiyle bundan duyacağı haz arasındaki uzlaşmaz çelişkileri kesin olarak çözmek tarihsel görevi proletaryaya aittir.

Kahrolsun İş !

Belki bu açındırmanın ardından sendikacıların ve solcuların "çalışma hakkı" ve "iş garantisi" sloganlarının son derece gerici ve hayalci olduklarının daha kolayca farkına varılabilir. Proleterler, kapitalist sistemde işin, ihtiyaçlarını karşılamının tek aracı olduğunu ve bu anlamda işsiz kalmanın gebermek anlamına geldiğini bilirler. Her gün açlıkla katledilen binlerce insan, bunun kanıtı olarak kabul edilecektir. Yani işçi tarafından kendisi ve ailesi için bir beslenme, giyinme vs. imkânı [aracı] olarak bir iş istenmesini anlamak gerekir. Fakat burjuva sistem içinde herkes için iş talep etmek, bunun mümkün olabileceğini proleterlere yutturmaktır, kapitalizmin felâketli niteliğini ve nedeni olduğu hareketin kontrol edilemez olduğunu inkâr etmektir. Komünistler herkes için iş talebinin hayalci olduğunu bilir ve eğer sermaye, refah döneminde dünya ölçüsünde tam istihdamı gerçekleştirmeyi başaramamışsa, tam da bunalım döneminde bu talebi karşılayabilmesinin imkânsızlığı olgusunu bunun açık kanıtı olarak kabul ederler. Bu slogan iş başındaki sistemin ülküselleştirilmiş bir görüşüne tekabül ettiği için gericidir ; her ne kadar istihdamı büyütse de, [aslında] yalnızca işsizliği arttıran (yani sıfır istihdam) sermayenin çelişkili doğasını yadsımaktır bu ; sermaye diktatörlüğünün doğası, sefaleti yaratan zenginliktir. Bütün "iktisatçılar" ve işin diğer akıldaneleri [ideologları], bize işin gerekliliğini açıklamaya kalkışacaklardır, çünkü metâ üretimi ile toplumsal zenginliği birbirine karıştırırlar. Bize işi biricik zenginlik kaynağı gibi tanıtmaya kalkışmak, en büyük riyakârlıktır. Biz, işi yabancılaşmış, dışsallaşmış bir etkinlik ve insanın kaybı olarak tanımlıyoruz.

«Ama bizzat iktisatçının bilgisi dışında onun kendi kavramları, olduğu haliyle işin – yalnızca mevcut koşullarda değil, ama genel olarak amacının basitçe zenginliği arttırmak olduğu ölçüde – zararlı ve kötü olduğunu gösterirler.» (K. Marx, "1844 Elyazmaları", II. bölüm : "Ekonomi-Politiğin Bir Eleştirisi Taslağı", alt başlık : "Ücret")

Marx, "normal bir iş günü için hakkaniyetli bir ücret" gerici sloganı yerine daha o zaman şu devrimci sloganın yazılmasını istiyordu : "ücretliliği ortadan kaldırmak". Aynı biçimde "herkes için iş" sloganı yerine, komünist programın değişmez sloganı olan "**kahrolsun iş !**" sloganını ileri sürüyoruz.

İş, Boş Zaman ve Komünizm

«[...] 3. Önceki bütün devrimlerde faaliyet tarzı değişmemiş olarak kalıyordu ve yalnızca bu faaliyetin bir başka dağıtımı, işin başka kişiler arasında yeni bir bölüştürülmesi söz konusuydu ; buna karşın komünist devrim önceki faaliyet tarzına karşı yönelmiştir, işi yok eder ve bizzat sınıfları ortadan kaldırarak tüm sınıf egemenliğini de kaldırır. [...]» (K. Marx, "Alman İdeolojisi", VI. bölüm)

Komünizm, kapitalist sisteme özgü olan faaliyet tarzını yani özel mülkiyetin özü olan işi yok eder. İş yok ederek aynı zamanda yabancılaşmış emeğin [işin] zorunlu tamamlayıcısı olarak boş vakitleri [tatil denilen çalışılmayan günleri] de ortadan kaldırır. Boş vakitten işçiye ve proletere iş güçlerini yeniden oluşturmaları için verilen zamanı anlamak gerekir. Tıpkı ücretin işçinin bakımını temsil etmesi gibi, tıpkı ücretin bir motorun pistonlarının iyi işleyişlerini sürekli kılmak amacıyla gerekli olan "yağlama" olarak düşünülebilmesi gibi... boş zamanların da, iş-etkinliği esnasında işin neden olduğu gerginlikleri atma gibi bir rolü, bir yararı vardır sadece. İşçi için söz konusu olan, her seferinde daha etkin bir verimliliğe, yeteneklerinin daha da yoğun bir sömürsüne yönelik olarak yalnızca gücünü enerjisini yeniden hazırlamak olabileceğinden, boş zamanlar hiç de serbestçe özgürce kullanılacak zaman anlamına gelmez. Proleter için boş zaman, pazartesi sabahı formda olarak işinin başında bulunma gerekliliği tarafından zorla kabul ettirilmiş olandır. İş adını insan, yaşamsal etkinliğin gerçek anlamını artık bilmez ve – zamanının, "serbest" denilen faaliyetinin bu safhasının "çalışma" [iş] safhasıyla çelişkiye girmeyeceği bir biçimde – "yitirilmiş" saatleri boyunca sadece yabancılaşmış emeğin [işin] bir "ayna" etkinliğini yansıtacaktır, taklit edecektir ; dışsallaşmış bir faaliyete ancak dışsallaşmış bir faaliyetsizlik uygun düşer, dışsallaşmış işe de dışsallaşmış boş vakitler. Sermaye iş zamanıyla boş zamanı birbirinin karşısına koyar ; tamamen birbirlerinin tamamlayıcıları haline getirerek bu iki etkinliği birbirinden ayırır. Bu ayırma daha okul döneminde hazırlanır : "Ders çalışmak, öğrenmek için burdasınız ; eğlenmek için burdasınız... ama asla ikisini aynı zamanda yapmayın !" Ne var ki insanî etkinlik bir bütündür. Bu anlamda komünist toplumun, – burjuva sistemin "olumlu" kutbunun ülküselleştirilmesi olan – herhangi bir boş vakitler toplumuyla alâkası yoktur. Komünizm, iş vakti/boş vakit ayırmasının karşısına, etkinliğin haz, hazzın da yaşamsal etkinlik olması olgusunu koyar.

«[...] Etkinlik ve haz, kaynaklandıkları tür bakımından olduğu kadar, içerikleri bakımından da toplumsaldırlar ; toplumsal etkinlik ve toplumsal hazzıdır. [...]» (K. Marx, "1844 Elyazmaları", "Komünizm ve Özel Mülkiyet" bölümü, 3. açıklama)

İlkel komünizmde çalışma ve oyunu belirten aynı kelimeydi. Komünizm de aynı biçimde çalışmayla boş zamanlar, üretimle çiraklık dönemi vs. arasındaki karşıtlıkları ortadan kaldıracaktır. Bu betimleme hiç de düşsel bir kehanetin, geleceğin ülküleştirilmiş bir saplantısının sonucu değildir, ama tam da dünyanın ve tarihin aynı olan hareketinin sonucudur. Bu hareket hiç bir bakımdan raslantının bir meyvesi değildir, ama komünizmin gerekliliğini, imkânını eskisinden daha çok güncel kılan üretici güçlerin olağanüstü gelişmesidir.

Dışsallaşmış insan etkinliği sıfatıyla işin ortadan kaldırılması, komünist programın temel noktalarından biridir ve tüm sınıfları yadsımak amacıyla hakim sınıf olarak kendini dayatacak olan proletarya, bu insanî çalışmayı tamamlayacaktır. Haftada kırk saat çalışmanın, sabahları yataktan kalkma işkencelerinin, kaygı dolu iş aramaların, işten çıkartan kapitalistlerin kibar tükürüklerinin, toplu taşıma araçlarında ayakta ve sıkış tepiş biten gün sonlarının, boş saatlerin alıklaştırmacı aylaklıklarının, cehennemî çalışma tempolarının, iş cinayetlerinin, özel mülkiyetin karşısına... insansal etkinliğin gelişme alanı olarak topluluk için zamanı özgürce kullanmayı garanti eden komünist toplum belirlememizi, işin olmadığı bir toplumu, bilgimizi ve gücümüzü koyuyoruz.

«Emekçilerin törebilmezliklerinin bir başka kaynağı da, iş azabına mahkûm edilmiş olmalarıdır. Eğer özgür üretici etkinlik bildiğimiz en büyük hazsa, zorunlu çalışma da en dayanılmaz, en alçaltıcı bir işkencedir. Sabahtan akşama kadar sizi iğrendiren bir şeyleri yapmak zorunda olmaktan daha korkunç bir şey yoktur. Ve bir işçi insanca duygulara sahip olduğu ölçüde işinden nefret etmek zorundadır, zira içinde bulunduğu zorlamayı ve bu işin kendisi için oluşturduğu yararsızlığı hisseder, sezer.» (F. Engels, "İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu")

Notlar :

1

İşin yok edilmesi talebinde bizzat sözcüğün (iş, emek) kendisinin de yok edilmesi talebi vardır, zira almanca "arbeit"ın hint-cermen kökeni olan "orbho" sözcüğü "yoksul", "önemsiz", "öksüz/yetim", "köle" anlamlarına gelir. Fransızca "travail" (iş, çalışma) sözcüğü de lâtince "trabalis"ten, provansal ağızdaki "travar"dan (iş hayvanlarını boyunduruğa vurmak), "entraver"den (bukağılamak) ve aynı şekilde bir işkence aletini belirten lâtince "trepalium"dan türemedir. Yine lâtince "ceza" anlamına gelen "labor" (fransızca "labeur" : emek, çaba, zahmetli iş) için de aynıdır.

2

Ürününün işçiden tümüyle **geri alınmasını**, ürününe göre insanın tamamen **dışlanmışlığını** daha uygun bir biçimde ifade etmemize yarayan ve Camette tarafından yeniden gün ışığına çıkartılmış olan Marx'ın bu temel kavramını (entfremdung), "extraénisation" (dışsallaşma, dışsallaştırma) olarak yeniden kullanıyoruz.

«Böylece, kendine göre haklı bir nedenle Hippolyte {m.s. 170-235 yılları arasında Sardunya'da yaşamış ve İncil'in ilk yorumcularından biri olan bir papaz} tarafından yaratılmış bu kelimeyi, "entfremdung"u

değiştirerek dışsallaşma diye çevirdik. Gerçekte burada bu sz yabancılaşmayla (alination) karşılamak mümkün değil, çünkü bu gerçeği gizlemektir, daha tam olarak yabancılaşmanın geldiği anı perdelemektir. Oysa bu terim insanın kendine, "gemeinwesen"ine yabancı hale geldiğini ve etkinliğinin onu insanî gerçekliğinden hep daha fazla uzaklaştırdığı, bu gerçekliğe hep daha fazla yabancı kıldığı anlamına gelir. Bu, kapitalist toplumun gelişmesinin son derece önemli bir safhasıdır. Bu safha da, sermaye çerçevesinde birbirinden yalıtılmış {atomize} ve bağımsız kılınmış toplumsal ilişkilerin, etkinliği onların yaratıcısı olmuş olan insansal varlığa egemen oldukları zamandır. Bu durumda, gerçekliğin tümüyle bir yutturmacası gibi kaçınılmaz bir sonucu olan şeyleştirme elde edilir.»

İnvariance

Bu not, okumakta olduğunuz metnin yayımlandığı "Le Communiste"nin aynı sayısında (N 14, Temmuz 1982) yer alan "İnsanın İnsansal Topluluğa Yabancılaşması" başlıklı bir başka makaleye aittir. Soruna ışık tutması bakımından buraya olduğu gibi aktardık.

3 İnsan olarak anlaşıldandan, insan olarak türü {insan türünü} anlamak gerekir ; birey-insanın insan türüne ilişkin sahip olacağı bilinçtir bu.